

OLIY TA'LIMDA PEDAGOGIK TAKSONOMIYADAN FOYDALANISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Axrarova Shoira Batirovna

Osiyo xalqaro universiteti, pedagogika va psixologiya yo'nalishi, magistratura mutaxassisligi 1-kurs talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada oliy ta'limda pedagogik taksonomiyadan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, uslublari va uni qo'llash metodlari yoritiladi hamda jadvallar yordamida muhokama qilishga bag'ishlanadi.

Kalit so'zlar: ta'lim, pedagogika, psixologiya, BLUM taksonomiyasi, innovatsiya, metod, ta'lim texnologiyalari.

SPECIFIC CHARACTERISTICS OF USING PEDAGOGICAL TAXONOMY IN HIGHER EDUCATION

ABSTRACT

This article highlights the specific features, methods and methods of using pedagogical taxonomy in higher education and discusses it with the help of tables.

Keywords: education, pedagogy, psychology, BLUM taxonomy, innovation, method, educational technologies.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТАКСОНОМИИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье выделяются особенности, способы и приемы использования педагогической таксономии в высшей школе и обсуждается с помощью таблиц.

Ключевые слова: образование, педагогика, психология, таксономия BLUM, инновация, метод, образовательные технологии.

KIRISH

Hozirda O'zbekistonda oliy ta'lim misli ko'rilmagan o'zgarishlar davrini boshidan kechirmoqda. Shubhasiz, bu o'zgarishlarning asosiy omili innovatsion texnologiyalarning ta'lim jarayoniga ta'siridir. O'qituvchi va olimlar ta'limning an'anaviy shakllari eskirgan, o'quvchilar e'tiborini jalb qilish uchun o'qitishning innovatsion texnologiyalarini joriy etish zarur, deb hisoblaydi. Bugungi kunda ko'plab oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayonida innovatsion texnologiyalardan

foydalanishga o'tmoqda, chunki ular bir qator afzalliklarga ega: faol o'qitishni rag'batlantirish; tezkor fikr bildirish; o'qituvchi va talabalar o'rtasida aloqa o'rnatish; talabalarda "noan'anaviy" fikrlashni shakllantirish; talabalar o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantirish; o'rganishning turli usullarini rag'batlantirish. Yuqorida aytilganlarga asoslanib, biz innovatsion texnologiyalar eski "o'rgatish va o'rganish" paradigmasini tubdan o'zgartirdi, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Ushbu o'qitish misolida o'quvchilarning roli o'qituvchilarnikidan ko'ra muhimroqdir. Innovatsion texnologiyalarning asosiy maqsadi insonni doimiy o'zgarib borayotgan va rivojlanayotgan jamiyatda hayotga tayyorlashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqot jarayonida Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, Ta'lim to'g'risida qonun, mavzuga doir adabiyotlar hamda internet manbalaridan foydalanildi. Maqolani yozish davomida nazariy-deduktiv xulosa chiqarish, analiz va sintez, mantiqiylik tamoyillari qo'llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Pedagogik texnologiya tarafdorlari taklif etgan o'quv maqsadlarini aniqlash usuli, o'zining yuqori darajadagi aniqlashtirish imkoniyatiga ega bo'lishi bilan ajralib turadi. O'quv maqsadlari talabaning ishonchli o'lchash va tashqaridan bilib olish mumkin bo'lgan xatti-harakatida ifodalanib, ular o'qitish natijalari orqali shakllantiriladi. Shu bilan birga, talabalarning bu xatti-harakatlarini o'qituvchi yoki ekspert aniq kuzatib baholashi ham mumkin bo'ladi.

Albatta, bu samarali g'oya dastlab ko'p qarshiliklarga uchradi. Qanday usul bilan o'qitish natijasini talaba xatti-harakatlariga o'tkazish mumkin? Bu o'tkazishda qat'iy bir xil ma'noni qanday saqlab qolish mumkin? Bu kabi muammolar asosan quyidagi ikki xil usul bilan hal etilganligini qayd qilib o'tamiz.

1. O'quv maqsadlarining shunday tizimini yaratish kerakki, uning ichida o'quv maqsadlarining toifalari va darajalari ketma-ketligi aniq belgilangan bo'lsin. O'quv maqsadlarining bunday tizimi pedagogik taksonomiya deb ataladi.

2. O'quv maqsadlarini ifodalash uchun shunday aniq va tushunarli tilni topish kerakki, o'qituvchi bu til orqali maqsadlarni aniq ifodalaydigan bo'lsin.

Demak, o'quv maqsadlarini belgilashga yuqorida qayd qilingan aniqlik kiritish, pedagogik texnologiyaning odatdagi o'qitish usullaridan tubdan farq qiluvchi dastlabki, eng muhim jihatlaridan biri bo'lib hisoblanadi.

O'quv maqsadlarini o'ta aniq belgilanishi, unga erishganlikni yaqqol nazorat qilishga imkon beradi. Bu esa, o'z navbatida talaba shaxsini rivojlanib borayotganlik

darajasini hamda o'qituvchi faoliyatidagi kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlab, ularni bartaraf qilish demakdir.

V.Okon tadqiqotlarida ta'kidlanganidek, pedagogik maqsadlarni aniqlashga uch xil yondashish mumkin.

a) pedagogik maqsadlar bir yoki bir necha o'quv maqsadlari tavsifi orqali ifodalanadi, lekin ular turkumlarga ajratilmaydi;

b) o'quv maqsadlari turkumlarga ajratilib, ularni yozma tafsiloti bayon etiladi. MDH mamlakatlari pedagogikasida keng qo'llanilayotgan, mashg'ulotning ta'lim berish, tarbiyalash va shaxsni kamol toptirish maqsadlarini belgilash bunga yaqqol misol bo'lishi mumkin. O'quv maqsadlari bu usulda ifodalanganda maqsadlar o'zaro taqqoslashga qulay bo'lib, faoliyatni bu maqsadlarga erishishga yo'nalganligi ta'minlanadi, lekin ularga erishganlik haqida yaxlit tasavvurga ega bo'lish uchun imkoniyat bo'lmaydi;

v) o'quv maqsadlarini, ularni alohida qismlarga ajratib aniqlashtirish bo'lib, u jahon pedagogikasida keng tarzda ommalashgan. Bunday yondashuvga asosan o'quv maqsadlarining har bir alohida qismlariga erishilganlikni aniq o'lchash mumkin. O'quv maqsadlari tizimini yaratib, o'zaro bog'liqlik ketma-ketligida joylashtiriladi, ya'ni ularning taksonomiyasi tuziladi.

Pedagogik maqsadlarni bunday sxema bo'yicha tuzishga birinchi marta AQSH olimlari e'tibor berganlar. Ikkinchi jahon urushidan so'ng kollejlarga kirish imtihonlarini qabul qilish qo'mitasining bir guruh pedagog va psixologlari mashhur psixolog B.Blum rahbarligida pedagogik maqsadlarni qat'iy ifodalash va tartiblashtirish bo'yicha ko'p yillik izlanishlar olib bordilar.

1956 yilda "taksonomiya»ning birinchi qismi nashrdan chiqdi. Unda o'quv maqsadlarini kognitiv (bilish) sohada ifodalanishi bayon etilgan edi. O'quv maqsadlarining bu tizimi keng xalqaro miqyosda mashhur bo'lib ketdi. Uni o'qitishni rejalashtirish va natijasini baholashda qo'llay boshladilar. Bu tizim-fan (kurs)larni tajribaviy baholashda asosiy qurol bo'lib hisoblandi.

Biz B.Blum taksonomiyasining mazmuni va uning o'qituvchi uchun qanday amaliy yordam berishi haqida to'xtalamiz. Avvalo o'quv maqsadlariga muvofiq bo'lgan shaxs faoliyati sohalarini tavsiflab o'taylik.

1. Kognitiv (bilishga oid) soha. Bu - o'qilgan materialni eslab qolish va uni takroran aytib berishdan boshlab, to o'zlashtirilgan bilimlarni to'la anglab, ularni oldin o'rganilgan g'oya, uslub va harakat usullari bilan uyg'unlashtirib tasavvur etish hamda bilimlarni egallashgacha bo'lgan muammolarni hal etilishini o'z ichiga oladi.

Ekspertlar bahosi hamda B.Blum va uning xodimlarini ta'kidlashlaricha, o'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijasida adabiyotlar tahlili, dasturlar,

darsliklar, dars berish amaliyotidagi o'quv maqsadlarining aksariyati kognitiv sohaga tegishli bo'lishi aniqlangan. Lekin shunga qaramasdan, Blum taksonomiyasida ayrim kamchiliklar ham mavjud ekanligini e'tirof etish lozim. Avvalo shuni ta'kidlash kerakki, u muhim didaktik omillar ko'nikma va malaka tushunchalarini chetlab o'tadi. Blum bu tushunchalardan foydalanadi, lekin ularni rivojlantirmaydi, ijodiy fikrlash muammosi ham hal etilmagan, aynan bu Gilford taksonomiyasida o'zining to'la ifodasini topgan. Blum taksonomiyasida "qaror qabul qilish" va uning amaliy natijasi bo'lgan "faoliyat" aks etmagan. Shuningdek, "tahlil" va "sintez" toifalari, "tushunish"dan keyin joylashtirilgan. Vaholanki, biror tizim to'g'risida to'la tushunchaga ega bo'lish uchun avvalo, uning qismlari va ular orasidagi bog'lanishni (tahlil), shuningdek uning qismlari qay tartibda o'zaro bog'lanib yaxlitlikni tashkil etishni (sintez) aniqlash zarur bo'ladi. Ehtimol Blum taksonomiyasida o'quv maqsadlari toifalarini quyidagi tartibda joylashtirish lozimdir: axborot qabul qilish, tahlil va sintez, tushunish, qo'llash, baholash Blum taksonomiyasining yuqorida qayd qilingan ba'zi kamchiliklari ko'pgina yangicha taksonomiya yaratuvchilar e'tiborida bo'ldi. Lekin ular yetarli darajada muvaffaqiyatga erisha olmagan bo'lsalarda, yaratilgan taksonomiyalarning yutuq va kamchiliklarini taqqoslash uchun **1-jadvalga** murojaat qilamiz.

Bu jadvaldan ko'rinib turibdiki, ba'zi taksonomiyalarda Blum taksonomiyasining aynan o'zini yoki uning bir qismini takrorlanadi xolos.

L. Vandeveld taksonomiyasida esa faqat "sintez" toifasi "yaratuvchanlik" bilan almashtirilgan xolos. Ayrim taksonomiya yaratuvchilar "muammoni hal qilish"ga ham alohida e'tibor berganlar.

Kognitiv (bilishga oid) sohaga oid taksonomiyalar

1-jadval

Muallif	Taksonomik toifalar					
Blum va boshqalar 1956 yil	Bilish	Tushunish	qo'llash	Tahlil	Sintez	Baholash
Gilford 1967 yil	1. Bilish 2.Xotira		4.Konvergent, yaratuvchanlik	3.Divergent,yaratuvchanlik		5.Baholash
Mak Gyur 1969 yil	1. Bilish	2.Umumlash-tirish	3. Oddiy muammoni hal qilish	4.Murakkab muammonihal qilish	6.Sintez	5.Baholash
Gronland 1970 yil	1. Bilish	2. Tushunish	3.qo'llash	4.Fikrlash qobiliyati		
Vandeveld 1975 yil	1. Bilish	2. Tushunish	3.qo'llash	4. Tahlil	5. yaratuvcha	6.Baholash

					nlik	
D. Xeynot 1977 yil	1.Takror- lash	2.Konsepsiya yaratish	3. qoidalarni qo'llash	4.Divergent tafakkur	5.Muamm o-ni halqilish	

Bu jadvaldan ko'rinib turibdiki, ba'zi taksonomiyalarda Blum taksonomiyasining aynan o'zini yoki uning bir qismini takrorlanadi xolos.

L. Vandeveld taksonomiyasida esa faqat "sintez" toifasi "yaratuvchanlik" bilan almashtirilgan xolos. Ayrim taksonomiya yaratuvchilar «muammoni hal qilish»ga ham alohida e'tibor berganlar. Bu yo'nalishda Gilford boshqalarga nisbatan chuqurroq izlanib, konvergent muammo bir necha variantli yechimga ega bo'lgan hollarni aks ettiradigan tafakkur turlarini ajratib ko'rsatadi. Gilford bu ikki operasiyadan tashqari inson qobiliyatlarining uch omili: bilish, xotira va baholashni ham farqlab ko'rsatadi.

Shuni ta'kidlash lozimki, Gronland taksonomiyasidan boshqa birorta taksonomiyalarda tafakkur alohida toifa sifatida ko'rsatilmagan, barcha mualliflar esa, qiziquvchanlik va motiv kabi o'zgaruvchanlikni chetlab o'tganlar. Shuning bilan bir qatorda ularning hammasi bilimga, uni egallash va tushunishga alohida e'tibor berganlar. Xotiraga faqat Gilfordgina o'zgaruvchi sifatida qaragan, uning taksonomiyasidagi "yaratuvchanlik" tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan. Kognitiv sohada yaratilgan taksonomiyalarni taqqoslar ekanmiz, bu sohada Blum taksonomiyasidan mukammalrog'i yaratilmaganligini alohida e'tirof etish lozim.

2. Affektiv (hissiyotli-qadriyatli) soha. Unga oddiy idrok qilish, qiziqish, qadriyatlar yo'nalishlari va munosabatlarni o'zlashtirishga tayyor bo'lishdan boshlab, to talabani atrof-dunyoga nisbatan hissiy-shaxsiy munosabatda bo'lishini shakllantiruvchi maqsadlar kiradi. Qiziqish va moyillikni, u yoki bu kechinmalarga hamdard bo'la olish, voqiyelarga bo'lgan munosabat, uni anglash va faoliyatda namoyon bo'lishini shakllantirish maqsadlari ana shular jumlasidandir. Yuqoridagi jadvalda ko'rganimizdek, zamonaviy taksonomiyalarda yakuniy natijani bevosita o'lchash uchun, unga erishishga olib boruvchi yo'llar va bosqichlarni ajratib ko'rsatish, ya'ni "yomon bo'lsa ham yo'l afzal" qabilida ish tutish zarur ekan. Affektiv sohada yakuniy natijaga olib boruvchi oraliq bosqichlarni ajratib ko'rsatish birmuncha murakkabdir, chunki bu sohada asosan ko'p variantli (divergent) o'zgaruvchilar amal qiladilar. D. Kratvol, V. Blum va B. Masiilar 1956 yilda yaratgan taksonomiya, affektiv (hissiyot) soha maqsadlarini o'ziga xos, "jarayonli" qamrab olishga urinishlardan eng muvaffaqiyatlisi bo'lib hisoblanadi. Uning mavjud besh qismi quyidagicha ifodalanadi:

I. Idrok etish:

1) anglash

2) idrok qilishga istak vujudga kelishi va yoki unga tayyor bo'lish

3) ixtiyoriy diqqat

II. Ta'sirga javob berish:

1. bo'ysunuvchi tarzda javob berish;

ixtiyoriy tarzda javob berish;

ta'sirga javob berishdan mamnuniyat hosil qilish;

III. qadriyatli yo'nalishlarni o'zlashtirish:

qadriyatli yo'nalishlarni qabul qilish (fikir paydo bo'lishi),

qadriyatli yo'nalishlarni afzal ko'rish,

qadriyatli yo'nalishlarga sodiqlik, ishonuvchanlik.

IV. qadriyatli yo'nalishlarni tashkil etish:

o'z munosabatini baholash, qadriyatli yo'nalishlar tizimini yaratish.

V. qadriyatli yo'nalishlar yoki ular majmuini faoliyatda aks etishi:

umumiy ko'rsatmalar berish;

qadriyatli yo'nalishlarni to'la o'zlashtirish va ularning faoliyatda aks ettirilishi.

Bu taksonomiya, subyekt tomonidan muhit yoki san'at asarlaridagi estetik ildizlarni, ularning ta'siri javob berish (II), orqali ongiga singdirib olish (I), baholash (III), va bu baholashni tashkil etish (IV), qadriyatli yo'nalishlar tizimi va dunyoqarashni tanlay olishni aks ettiradi (V). Bu yerda yaqqol ifodalangan ikkita umumiy darajani ajratib ko'rsatish mumkin:

biror ta'sirga javob berishni tanlashga tayyor bo'lish va uni qabul qilish darajasi,

2) to'la o'zlashtirish darajasi. U qadriyat yo'nalishini baholash, tashkil etish va mustahkamlashni qamrab oladi.

Mualliflar, hissiyotli jarayonning bunday tarkibiy tuzilishini yaratishda "internalizatsiya" - biror xulqni dastlab yuzaki, so'ngra esa uni to'la his etib o'zlashtirish tushunchasini ishlatganlar. Qadriyatlarining bunday, asta-sekin, borgan sari yuqori darajaga ko'tarilib o'zlashtirilishi natijasida, ular mustahkam ishonchga aylanadilar. O'zbekiston yoshlarini mustaqillik mafkurasi va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning bosqichma-bosqich olib borilayotganligi bunga yaqqol misoldir. 1964 yildan so'ng bir necha olimlar (Wilson, Vilyams, Gronlund, Smit) tomonidan ham affektiv sohaga oid taksonomiyalar yaratilgan. Lekin ular Kratvolning yuqorida bayon etilgan taksonomiyaga sezilarli o'zgartirish kiritgan olmaganlar. Shunday bo'lsada, Kratvol taksonomiyasida ham ayrim kamchiliklar mavjud. Xususan, unda subyektning estetik va axloqiy mamnuniyat hosil qilgandagi ichki kechinmalari o'z

ifodasini topmagan. Bu holat polyak-filosof R. Ingardenning 1957-yillarda olib borgan tadqiqotlarida aniqlangan.

3. Psixomotor (harakatga oid) soha. Bu sohaga, u yoki bu harakat (motorli) faoliyatda manipulyasiya (harakat yo'nalishlarini tez va chaqqon o'zgartirish), asab-muskullarni muvofiqlashtirib boshqarish (koordinasiya) ni shakllantirishga oid maqsadlar kiradi. Bu o'rta maktabdagi o'quv maqsadlarining juda oz qismini qamrab oladi xolos. Yozuv, og'zaki nutq malakalari hamda jismoniy tarbiya va mehnat (kasb) ta'limi doirasidagi malakalar ana shular jumlasidandir. Lekin, kasb-hunar kollejarida talabalarga kasb o'rgatish jarayoni maqsadlarini aynan shu maqsadlar tashkil qiladi. Psixomotor sohasiga oid yaratilgan taksonomiyalar 2- **jadvalda** keltirilgan.

Jadvalda ko'rsatilgan to'rtta taksonomiyadan ikkitasi - Simpson va Beldvin taksonomiyalari deyarli bir-biriga o'xshashdir. Ularda faoliyatning birinchi bosqichi fikran idrok qilish bo'lib, u ikkinchi bosqichda fikran va hissiyotli sozlanishga, uchinchi bosqichda esa, biror kimni rahbarligida faoliyat ko'rsatishga olib keladi. To'rtinchi bosqichda pirovard natijada majmuilashgan faoliyatni shakllanishiga imkon yaratuvchi avtomatlashgan faoliyatni anglatadi. Deyv dastlabki ikki bosqichni chetda qoldirib, nusxa ko'chirishni esa xarakatlarni avtomatlashtirish va to'la o'zlashtirishning dastlabki bosqichi deb hisoblaydi. Bruner modelida idrok e'tiborga olinmagan, faoliyat niyatlarni tanlashdan so'ngra asab tizimini moslashuvi, undan keyin esa axborotlarni anglash yo'li bilan faoliyatni to'la tashkil etish ta'minlanadi.

Psixomotor sohasiga oid taksonomiyalar

2-jadval

Muallif	Taksonomik toifalar				
Simpson 1966 yil	1. Idrok	2. Harakatga tayyorlik	3. Boshqariladigan faoliyat	4. avtomatlashtirish	5. Majmualashgan faoliyat
Deyv 1969 yil			1. Nusxa olish 2. Mani-pulyasiya	3. Anqlik 4. Koordinasiya	5. Avtomatlashtirish, to'la o'zlashtirish
Beldvin 1971 yil	1. Idrok	2. Sozlanish	3. Boshqariladigan faoliyat	4. Mexanizm	5. Majmualashgan faoliyat
Bruner 1973 yil		1. Niyat		2. Asab tizimining moslashuvi	3. Faoliyat modeli

O'quv maqsadlarining qat'iy va ishonchli tizimini yaratishni faqat nazariyotchi olimlarni qiziqtiradigan mavhum (abstrakt) vazifa deb hisoblab bo'lmaydi. Maqsadlarning aniq, tartibli va iyerarxik turkumini yaratish, eng avvalo amaliyotchi pedagoglar uchun juda muhimdir. Buning sabablari quyidagicha:

1. O'quv jarayonida e'tiborni asosiy maqsadga qaratish. O'qituvchi taksonomiyadan foydalangan holda nafaqat o'quv maqsadlarni, balki asosiy vazifalarni, bundan keyingi faoliyatining tartibi va borishini ham belgilashi mumkin.

2. O'qituvchi va talabalar hamkorlikdagi faoliyatining aniqligi va oshkoraligi. Aniq o'quv maqsadlari o'qituvchi uchun talabalarga, ularning umumiy faoliyatidagi asosiy yo'nalishlarni tushuntirish, muhokama qila olish va ixtiyoriy qiziquvchi shaxslar (ota-onalar, tekshiruvchi) uchun ham aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlash imkoniyatini beradi.

3. O'qitish natijalarini baholash andozasi (etalon)ni yaratish. Faoliyat natijalari orqali aniq ifodalangan o'quv maqsadlari, ularni ishonchli va holisona baholash imkoniyatini yaratadi. Bunday etalon faqat o'qituvchi tomonidan yaratilishi shart emas. Uni talabalar bilan hamkorlikda (demokratik) yaratish ham maqsadga muvofiq bo'ladi.

Demak, o'quv maqsadlari taksonomiyasi jahon pedagogikasida fundamental izlanishlar natijasida vujudga kelgan. U o'quv maqsadlarini belgilashning eng ilg'or usuli bo'lib e'tirof etilgan.

Taksonomiya tuzish ham nazariyotchi olimlar, ham amaliyotchi pedagoglar faoliyati samarasini oshirishning muhim omillaridan biri bo'lib hisoblanadi. O'zbekiston pedagoglari bu usulni qay darajada tezroq egallar ekanlar, ular respublikamiz ta'lim tizimini jahon pedagogikasini ilg'or tajribalari bilan uyg'unlashuviga shu darajada jadalroq o'z hissalarini qo'shgan bo'ladilar.

4. B.Blum taksonomiyasi. B.Blum rahbarligida amerikalik pedagog-olimlar ishlab chiqqan o'quv maqsadlari taksonomiyasi butun jahon pedagogikasida keng tarqalgan. Shu bilan birga g'arbda D.Gilford va R.Gagne, Rossiyada A.Ya.Galperin va A.M.Matyushkin, Polshada esa Ch.S.Nosal va M.Obara taksonomiyalari ham ko'pchilikning alohida e'tiborga sazovor bo'lganligini ta'kidlab o'tildi. B.Blum yaratgan o'quv maqsadlari taksonomiyasi bilishga oid soha sferasiga tegishlidir. Unda bilim olish jarayoni: bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, sintez (umumlashtirish) va baholash kabi oltita toifalarga ajratib ko'rsatiladi. Bu toifalarning har biri uchun alohida bilish jarayonlari mazmuni ishlab chiqilgan. Bilim olish jarayoni darajalarining saralanish va joylashtirish ketma-ketligini kuzatar ekanmiz, taksonomiya yaratuvchilari intellektual faoliyatning barcha toifalarini to'laroq va aniqroq qamrab olishga intilganliklarini anglash mumkin. Bu esa, taksonomiya o'quv

maqsadlarining faqat axborot berishga asoslangan odatdagi usulda belgilashga nisbatan takomillashgan, ilg'or usul ekanligidan dalolat beradi.

Ularni o'zaro taqqoslab quyidagi fikrlarni aytish mumkin. Kognitiv maqsadlarga bir yoki bir necha dars jarayonida erishish mumkin. Affektiv maqsadlar esa shaxs ichki rivojlanishiga bog'liq bo'lib, chuqurroq xarakterga ega. Unga qisqa vaqt ichida (ayniqsa, yuqori bosqichdagilarga) erishishni amalga oshirib bo'lmaydi. Kognitiv maqsadlarni moddiylashtirish, ularni faoliyat turi ko'rinishida ifodalash osonroqdir. Shuning uchun ham, affektiv maqsadlar taksonomiyasi asosan tarbiya natijasini pedagogik tashhislashda qo'llaniladi, o'qitish texnologiyasiga oid ishlanmalar esa asosan kognitiv maqsadlar bo'yicha yaratiladi. Bir necha yillar davomida pedagogik maqsadlar taksonomiyasini takomillashtirish bo'yicha izlanishlar olib borilganligi natijasida: kognitiv, affektiv, psixomotor va operason-faoliyatli maqsadlar taksonomiyasining turli xil variantlari yaratilganligini aytib o'tdik. Lekin, bugungi kunda B.Blumning kognitiv sohadagi taksonomiyasi puxta ishlangan bo'lib, u nisbatan ommaviy tarzda yoyilgan. Uning amalga qo'llanishi ham mukammal o'rganilgan va u jahon pedagogikasida keng qo'llanilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, B.Blum taksonomiyasi yordamida o'qituvchi nafaqat o'quv maqsadlarini aniqlashtirishga, balki ularni o'zaro bog'liq bo'lgan qat'iy ketma-ketlikda joylashtirishga muvaffaq bo'ladi. O'quv maqsadlarining bunday ifodalanishi, o'qituvchi uchun talabalarga, ularning bilish faoliyati holatini tushuntirish, bu faoliyatni yakuniy natija tomon aniq yo'nalish olishga undashi uchun imkoniyat yaratadi. Demak, o'zlashtirish monitoringgi vujudga keladi. Bu taksonomiya test topshiriqlari tuzuvchilar uchun o'quv material elementlarini o'quv maqsadlarining qaysi toifasiga muvofiqligini aniqlashga ham qulaylik yaratadi. Bu taksonomiyani qo'llash natijasida identifikasiyalanuvchi o'quv maqsadlarini aniqlash mumkin bo'lmagan darajalarda, ularni nisbatan umumlashgan shaklda ifodalab, test topshiriqlari tuzish imkoniyati yaratiladi. Yoki, avval o'quv maqsadlari taksonomiya toifalari bo'yicha umumiyroq shaklda aniqlanib, so'ngra ularga mos keluvchi va yakuniy natijani yaqqolroq ifodalovchi fe'l tanlanib, so'ngra test topshiriqlarini tuzish mumkin.

REFERENCES

1. Ta'lim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O'zbekiston, 2020.
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – T.:O'zbekiston, 2017.

3. Davletshin M.G. va boshqalar. «Yosh davrlar va pedagogik psixologiya». — T.: TDPU. 2009.
4. Karimova V.M., Sunnatova R.I., Tojibayeva R.N. Mustaqil fikrlash. — T.: Sharq. 2000.
5. Nishanova Z.T. Mustaqil ijodiy fikrlash. — T.: Fan. 2003.
6. Халперн Д. Психология критического мышления. Питер. 2000.
7. G‘oziev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002.1-2 kitob.
8. Югай А.Х., Мираширова Н.А. “Общая психология” – Ташкент 2014.
9. Дружинина В.. “Психология “. Учебник. “Питер”, 2003.
10. Sulaymonova, S.N. (2021). IBN MISKAVAYH AXLOQIY QARASHLARIDA INSON KAMOLOTI MASALASINING QO‘YILISHI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(8), 919-925.
11. Sulaymonova, S.N. (2022). IBN MISKAVAYHNING INSON KAMOLOTI MASALASIGA MUNOSABATI TAHLILI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 23), 917-923.